

Työvoiman liikkuminen EU:ssa: viimeaikaisia suuntauksia ja politiikkoja

Tiivistelmä

Johdanto

Muuttoliike EU:n jäsenvaltioiden sisällä ja välillä on vähäistä: vuonna 2010 työikäisen eurooppalaisväestön (15–64-vuotiaiden) rajat ylittävä muuttoliike oli vain 0,3 prosenttia 27 EU:n jäsenvaltion väestömäärästä, ja alueiden välisen muuttoliikkeen osuus oli noin 1 prosentti. Vertailun vuoksi voidaan mainita, että Yhdysvalloissa muuttoliike neljän merkittävimmän alueen välillä oli 1,2 prosenttia ja kaikkien osavaltioiden välillä 2,4 prosenttia. On kuitenkin näyttöä siitä, että yhä suurempi osuus EU:n muuttoliikkeestä muodostuu EU:n liikkuvista työntekijöistä, mikä johtuu osittain eri jäsenvaltioiden erilaisista työmarkkinaolosuhteista.

Raportti perustuu tietoihin, joita on kerätty EU:n 28 jäsenvaltiossa ja Norjassa olevilta yhteyshenkilöiltä. Siinä luodaan yleiskatsaus muuttoliikkeen malleihin ja suuntauksiin EU:ssa (sekä maiden välillä että niiden sisällä) talouden taantumana aikana. Raportissa tarkastellaan myös viimeaikaisia kansallisten hallitusten, alue- ja paikallishallitusten sekä työmarkkinaosapuolten toteuttamia tai ajamia aloitteita ja toimenpiteitä, joilla pyritään edistämään suoraan tai välillisesti EU:n kansalaisten alueiden välistä ja rajat ylittävää liikkumista.

Taustaa

Taluskriisistä ja työttömyyden kasvusta huolimatta joissakin Euroopan maissa ja joillakin Euroopan alueilla on edelleen pulaa työvoimasta ja osaamisesta. Euroopan komissio onkin keskittynyt edelleen maantieteellisen liikkuvuuden lisäämiseen, jotta Euroopan työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan välisiä eroja saataisiin kavennettua. Tätä kantaa korostetaan Eurooppa 2020 kasvustrategiassa ja vuoden 2012 työllisyyspaketissa, joissa työvoiman tehokas jakautuminen EU:n jäsenvaltioissa mainitaan keskeisenä tulevan kasvun tekijänä ja tärkeänä vääristyneiden työmarkkinoiden mukauttamismekanismina. Tiedon jakaminen muiden maiden tai alueiden työpaikkailmoituksista saattaa lisätä

liikkuvuutta. Euroopan työnvälitysverkoston (EURES) resurssien lisääminen helpottaa työnhakijoiden yhteydenottoa tietynlaista osaamista hakeviin työnantajiin.

Vaikka maantieteellistä liikkuvuutta on pyritty nyt edistämään EU:ssa, liikkuvuutta haittaa kansallisella tasolla usein työmarkkinoille saapuvista tulijoista aiheutuvien kielteisten vaikutusten pelko. Näitä vaikutuksia ovat mahdollinen sosiaalinen polkumyynti, hyvinvointijärjestelmien mahdollinen väärinkäyttö ja taloudellinen raskaus, jota työelämän ulkopuolella olevista tulijoista saattaa aiheutua vastaanottavien maiden hyvinvointijärjestelmille.

Keskeiset havainnot

Kriisi vähensi EU:n sisäistä liikkuvuutta, mutta liikkuvuus on vilkastunut jälleen vuodesta 2011 lähtien. Rajatylittävä yleinen liikkuvuus ja työvoiman liikkuvuus EU:ssa vähenivät jyrkästi vuosien 2008–2010 taantumana aikana. Liikkuvuuden vilkastumisesta jälleen vuodesta 2011 lähtien on johdonmukaista näyttöä, mutta liikkuvuus on pysynyt vähäisempänä kuin ennen kriisiä.

EU:n jäsenvaltioihin suuntautuva muuttoliike aiheutuu entistä enemmän EU:n sisäisestä liikkuvuudesta. EU:ssa on yhä vähemmän työssäkäyviä kolmansien maiden kansalaisia ja yhä enemmän EU:sta tulleita siirtotyöläisiä. Vuosina 2008–2012 EU:n siirtotyöläisten määrä lisääntyi yli 800 000:lla (6,6 miljoonaa), vaikka kokonaistyöllisyys väheni yli 5 miljoonalla henkilöllä. EU:n työvoimatutkimuksesta (EU-LFS) saatujen tietojen mukaan EU:n liikkuvien työntekijöiden osuus EU:ssa työssäkäyvän väestön kokonaismäärästä kasvoi 2,6 prosentista vuonna 2008 hieman yli 3 prosenttiin vuonna 2012.

EU:n sisäinen liikkuvuus on kuitenkin kansainvälisesti vertailtuna melko vähäistä. Vaikka EU:n toimintalinjojen avulla pyritään edistämään vapaata liikkuvuutta, Eurooppaa koskevien ja kansallisten tietojen mukaan liikkuvuus on edelleen vähäistä erityisesti Yhdysvaltoihin verrattuna. Kieli- ja kulttuurierot ovat suurin rajatylittävän liikkuvuuden este Euroopassa.

Rajatylittävä muuttoliike itä-länsisuuntaan on suurempaa kuin etelä-pohjoissuuntaan. Saksa ja Yhdistynyt kuningaskunta ovat talousvaikeuksissa olevista Etelä-Euroopan maista ja Irlannista saapuvan kasvavan muuttoliikkeen pääasiallisia kohdemaita. Esimerkiksi Kreikasta ja Espanjasta saapuvien tulijoiden määrä yli kaksinkertaistui vuosina 2007–2011. Määrät ovat kuitenkin edelleen suhteellisen pieniä Itä-Euroopan jäsenvaltioista saapuvien määrään verrattuna.

Työmarkkinatilanne paheni kriisin aikana EU:n siirtotyöläisten kannalta syntyperäisiin työntekijöihin verrattuna. Työttömyys kasvoi 5,5 prosenttiyksikköä EU:n siirtotyöläisten keskuudessa vuosina 2008–2012 ja 3,3 prosenttiyksikköä syntyperäisten työntekijöiden keskuudessa. Myös työllisyys väheni enemmän EU:n siirtotyöläisten keskuudessa. EU:n siirtotyöläisten työllisyys säilyi vuonna 2012 kuitenkin korkeampana (66 prosenttia) kuin syntyperäisten työläisten työllisyys (64,5 prosenttia).

Alueiden välinen liikkuvuus on runsaampaa kuin rajatylittävä liikkuvuus. Karkeasti ottaen voidaan sanoa, että työvoiman vuotuinen rajatylittävä liikkuvuus (noin 0,2–0,3 prosenttia) on vähäisempää kuin maiden sisäinen työvoiman liikkuvuus alueiden välillä (noin 1 prosentti suurien talousalueiden välillä).

Alueiden välinen liikkuvuus on runsaampaa niissä maissa, joissa BKT asukasta kohti on suurempi. Alueiden välinen liikkuvuus on vähäisempää Itä-Euroopan jäsenvaltioissa ja runsaampaa Itävallassa, Saksassa, Pohjoismaissa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Alueiden välinen liikkuvuus on kasvanut kriisin jälkeen Itävallassa, Saksassa ja Ruotsissa. Näiden kolmen jäsenvaltion työmarkkinat ja talous kohenivat nopeimmin kriisin jälkeen, mikä viittaa liikkuvuuden ja kasvun positiiviseen vastaavuussuhteeseen.

Päätelmät

- Työntekijöiden vapaan liikkuvuuden lisääntyminen voisi helpottaa työmarkkinoiden epätasapainoa ja pullonkaloja, sillä työmarkkinoiden toimivuudessa on paljon eroja eri puolilla EU:ta, sekä edesauttaa työikäisen väestön palvelukseenottoa monissa jäsenvaltioissa.
- Maantieteelliseen liikkuvuuteen kohdistuvat kansalliset ja alueelliset hallinnon toimenpiteet ovat harvinaisia jopa niissä maissa, joissa työvoimasta on pulaa. Maantieteellisiä eroja

voitaisiin tasoittaa aktiivisella työmarkkinapolitiikalla, jossa tarjotaan taloudellisia kannustimia ja rohkaistaan näin työnhakijoita muuttamaan työn perässä. Toisaalta huomiota olisi kiinnitettävä myös mahdollisiin passiivisiin vaikutuksiin, ”tukiloukkuihin”, jotka saavat työntekijät pysymään järjestelmissä sen sijaan, että he hyödyntäisivät muualla tarjolla olevat paremmat työtilaisuudet.

- On arvioitu vain harvoja kansallisia poliittisia aloitteita, jotka edistävät suoraan tai välillisesti maantieteellistä liikkuvuutta. Näiden poliittisten toimien vaikutuksesta ei siis juurikaan ole näyttöä. Tällaisten toimien arviointia tulisi edistää, jotta voitaisiin tukea näyttöön perustuvaa toimintalinjojen laatimista ja levittää tietoa parhaiksi käytännöiksi havaituista aloitteista.
- Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että maassa puhutun kielen huono taito on yksi maahantulijoiden kotoutumisen suurimmista esteistä etenkin, jos lainsäädännössä edellytetään sujuvaa kielitaitoa tietyn työpaikan saamiseksi. Julkisin varoin järjestettäviä kielikursseja on tarjolla maksutta EU:sta saapuville tulijoille 14:ssä EU:n jäsenvaltiossa. EU:n liikkuvien työntekijöiden mahdollisuuksia saada kielinopetusta olisi ehkä syytä parantaa tarjoamalla kursseja maksutta tai sellaista pientä maksua vastaan, joka voidaan palauttaa, kun tietty taitotaso on saavutettu.
- Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen käyttöönottoa on jouduttava. Vaikeus saada ulkomailla suoritettu tutkinto tunnustetuksi estää merkittävästi rajat ylittävää liikkumista. Ammattipätevyksien keskinäisestä tunnustamisesta annetun direktiivin soveltamista ei voida todennäköisesti juurikaan laajentaa, koska siinä edellytetään koulutusohjelmien tiettyä yhdenmukaistamista, mutta eurooppalaisessa tutkintojen viitekehysessä ei edellytetä yhtä laajoja uudistuksia. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys toteutetaan kansallisten tutkintojen viitekehysten kautta. Kansallisissa tutkintojen viitekehysissä viitataan yhteiseen kehykseen, minkä ansiosta tutkinnon taso voidaan ”kääntää” vastaavan tasoiseksi toisen maan tutkinnoksi. Näin kansalliset työnantajat ja viranomaiset ymmärtävät, mistä tutkinnosta ulkomaisessa tutkinnossa on kyse. On tärkeää, että eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen käyttöönotossa edetään niissä maissa, joissa sitä ei ole vielä otettu käyttöön. Se oli alun perin määrä ottaa käyttöön vuoteen 2012 mennessä.

Lisätietoja

Raportti ”Labour mobility in the EU: Recent trends and policies” (Työvoiman liikkuminen EU:ssa: viimeaikaisia suuntauksia ja politiikkoja) on saatavissa osoitteesta <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1456.htm>.

Lisätietoja antaa tutkimusjohtaja John Hurley, sähköposti: joh@eurofound.europa.eu.